महालेखापरीक्षकको कार्यालय
Office of the Auditor General
बबरमहल/अनामनगर, काठमाडौं, नेपाल
Babar Mahal/Anamnagar, Kathmandu, Nepal

मिति : २०७९।०२।०८

माननीय महालेखापरीक्षक श्री टंकमणि शर्मा, दंगालज्यूको पाँच वर्षको अवधिमा महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट सम्पादित प्रमुख उपलब्धिहरु

नेपालको संविधानको धारा २४० बमोजिम संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यूबाट २०७४।२।८ मा नेपालको महालेखापरीक्षकमा नियुक्त हुनुभएका माननीय महालेखापरीक्षक श्री टंकमणि शर्मा दंगालज्यूले सोही मितिदेखि आफ्नो कार्यभार सम्हाल्नु भएको हुँदा आज २०७९।२।८ गते पाँचौ वर्ष पुरा भई छैठौ वर्षमा आरम्भ भएको छ । नेपालको संविधानको धारा २४१ बमोजिम आफ्नो काम, कर्तव्य, अधिकार प्रभावकारी रुपमा सम्पादन गर्न उहाँले महालेखा परीक्षकको कार्ययोजना (२०७४-२०८०) स्वीकृत गर्नुभएकोमा सो अनुरुप कार्यालयको कार्यसम्पादन भईरहेको छ । कार्ययोजनामा ६ वर्षमा गरिने सुधारका विषयहरु समावेश गरिएको छ । उक्त विषयहरुः संगठनात्मक व्यवस्था र कार्य प्रणालीमा सुधार, नीतिगत तथा कानुनी सुधार, लेखापरीक्षण प्रक्रियामा सुधार, लेखापरीक्षणको प्रभावकारिता र गुणस्तर सुधार, वित्तीय अनुशासन तथा जवाफदेहिता, संस्थागत सम्बन्ध र सञ्चार रहेका छन् । सार्वजनिक लेखापरीक्षणको माध्यमबाट सार्वजनिक निकायमा जवाफदेहिता, पारदर्शिता र निष्ठा प्रवर्द्धन गर्न कार्यालयले उदाहरणीय कार्य गर्दै आएको छ । माननीय महालेखापरीक्षकज्यूको नेतृत्वमा पाँच वर्षको अवधिमा कार्यालयबाट सम्पादन भएका प्रमुख कार्यहरु एंव सुधारहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

१. संगठनात्मक व्यवस्था र कार्य प्रणाली

१.१. संगठन संरचना

- नेपालको संविधान र प्रचलित कानून बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तह समेतको लेखापरीक्षण गर्न बढ्दो कार्यबोझका आधारमा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी नयाँ दरबन्दी सहितको संगठन संरचना स्वीकृतिका लागि नेपाल सरकार समक्ष पेश भएकोमा नेपाल

सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट २०७८।५।३ मा स्वीकृत भएको छ । नयाँ स्वीकृत दरबन्दीमा ४ उप-महालेखापरीक्षक, थप ४ सहित १८ नायब महालेखापरीक्षक र २५ थप सहित ११० निर्देशकको दरबन्दी कायम भएको छ । यसैगरी लेखापरीक्षण अधिकारी २५५, लेखापरीक्षण अधीक्षक १३० र लेखापरीक्षण निरीक्षक १६ समेत कार्यालयको कायम दरबन्दी ६४३ पुगेको छ ।

- लेखापरीक्षण तथा अन्य प्रशासनिक कार्य व्यबस्थापनका लागि माननीय महालेखापरीक्षकज्यूबाट विभिन्न तहमा अधिकार प्रत्यायोजनको व्यवस्था मिलाईएको छ।
- विभाग, महानिर्देशनालय र निर्देशनालय तथा सबै कर्मचारीहरुमा द्रुत सञ्चारको लागि ई डिजिटल प्रणालीमार्फत निर्णय, सूचना, विवरण तथा जानकारीहरु द्रुत रुपमा प्रवाह गरिएको छ ।
- प्रशासनिक तथा लेखापरीक्षण व्यबस्थापन सम्बन्धमा देखिएका समस्याहरु तत्काल समाधान गर्नका लागि माननीय महालेखापरीक्षकज्यूको संयोजकत्वमा गठित केन्द्रीय समन्वय ईकाईमा प्रस्ताव पेश गरी निर्णय गर्ने व्यबस्था मिलाईएको छ ।
- लेखापरीक्षण कार्यलाई समयानुकुल तथा गुणस्तरीय बनाउनका लागि लेखापरीक्षण सल्लाहकार समिति गठन गरिएको छ । उक्त समितिमा विभिन्न क्षेत्रका विज्ञको सहभागिता रहेको छ । लेखापरीक्षणका चरणहरुमा समिति सदस्यहरुको समेत राय लिई कार्य हुँदै आएको छ ।

१.२. भौतिक पूर्वाधार

- सम्माननीय राष्ट्रपति श्रीमती विद्यादेवी भण्डारीज्यूबाट २०७८ मंसिर ९ गते कार्यालयको नवनिर्मित भवनको समुद्घाटन भएको छ । उक्त भवनको शिलान्यास सम्माननीय राष्ट्रपति श्रीमती विद्यादेवी भण्डारीज्यूबाट नै मिति २०७४ मंसिर १८ गते भएको थियो ।
- वि.सं. २०७२ को विनासकारी भूकम्पबाट बबरमहल स्थित साविकको कार्यालय भवनमा क्षति भएको अवस्थामा बबरमहलको क्षतिबाट बचेको भाग, पुल्चोक स्थित कर्मचारी सञ्चय कोष, अनामनगर स्थित आफ्नै र काठमाण्डौं उपत्यका विकास प्राधिकरण, ताहचल स्थित नेपाल ट्रष्टको कार्यालय तथा डिल्लीबजार स्थिति कार्यालयबाट लेखापरीक्षण सञ्चालन एवं व्यवस्थापनको हुँदै आएकोमा नयाँ भवन निर्माण सँगै सबै कर्मचारीहरु एउटै छातामुनि रही कार्य गर्ने अवस्था बनेको छ ।

- आधुनिकताबीच पौराणिकता समेत मिश्रित गरी डिजाइन गरिएको नयाँ भवनको कुल ९ तला मध्ये २ तला अण्डरग्राउण्ड पार्किङ रहेको छ ।कार्यालय भवन अपाङ्गमैत्री हुनुका साथै यसको निर्माणमा वास्तुशास्त्रलाई समेत ध्यान दिईएको छ ।
- यस अवधिमा कार्यालयमा १२ चार पाङ्ग्रे र ७९ दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन थप भई हाल कार्यालयमा ४० चार पाङ्ग्रे र ९३ दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन सञ्चालनमा रहेका छन् । थपिएको दरबन्दी अनुरुप सवारी साधन अपुग भएकाले अर्थमन्त्रालयसंग पत्राचार गरिएको छ । फलस्वरुप केही सवारी साधन प्राप्त हुने अवस्थामा रहेका छन ।
- स्थलगत लेखापरीक्षण कार्य सहजताका लागि विगत वर्ष १२० र यस वर्ष २२५ गरी जम्मा ३४५ ल्यापटप खरिद गरी लेखापरीक्षण अधीक्षक तहसम्म कार्यरत प्रत्येक कर्मचारीहरुलाई ल्यापटप उपलब्ध गराईएको छ ।
- कार्यालयले सञ्चालनमा ल्याएको नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली (Nepal Audit Management System, NAMS) सञ्चालनको लागि आवश्यक सर्भर खरिद तथा जडानको कार्य भैरहेको छ । छिट्टै कार्यालयको आफ्नो सर्भरबाट उक्त प्रणाली सञ्चालन हुनेछ ।
- कार्यालयको पूर्वाधार व्यवस्थापनलाई प्राथमिकता दिई कार्यवातावरण अनुकूल बनाउन प्रयास गरिएको छ । नयाँ भवनमा फर्निचर र फर्निसिङको कार्य अन्तिम चरणमा रहेको छ ।
- नबनिर्मित भवन समेत साँगुरो हुनसक्ने तथ्यलाई मध्यनजर राखेर बबरमहलको केही भाग प्राप्त गर्ने सम्बन्धमा पहल भैरहेको छ ।

१.३. जनशक्ति व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास

- स्वीकृत संगठन संरचना अनुसार कार्यालयको कुल कर्मचारी दरबन्दी संख्या ६१४ बाट वृद्धि भई ६४३ पुगेको छ । जस अनुसार महालेखापरीक्षकको कार्यालयमा उप-महालेखापरीक्षकको नेतृत्वमा ४ लेखापरीक्षण विभाग, नायब महालेखापरीक्षकको नेतृत्वमा प्रादेशिक ७ सहित १८ लेखापरीक्षण महानिर्देशनालय र माननीय महालेखापरीक्षकज्यूको सचिवालय सहित ३५ निर्देशनालयहरुमा कर्मचारीहरुको पदस्थापना गरी कार्य संचालन हुने व्यवस्था गरिएको छ ।
- यो अवधिमा उप-महालेखापरीक्षक ४, नायब महालेखापरीक्षक १७, निर्देशक ६३, लेखापरीक्षण अधिकारी १२० र लेखापरीक्षण अधीक्षक ९३ र अन्य २१ समेत जम्मा

३१८ जना कर्मचारीहरु लोक सेवा आयोगको सिफारिसमा खुला तथा बढुवाको माध्यमबाट पदपूर्ति भएको छ।

- कर्मचारी क्षमता विकासका लागि आन्तरिक तालिम तथा स्वदेशी कार्यक्रममा कर्मचारीको सहभागिता गराउने कार्यलाई निरन्तरता दिईएको । पाँच वर्षको अवधिमा स्वदेशी तालिम गोष्ठी सेमिनारमा ४९९ जना र वैदेशिक तालिम गोष्ठी सेमिनारमा २३१ जना कर्मचारीको सहभागिता भएको छ ।
- विश्वव्यापी रुपमा देखा परेको कोरना भाइरस संक्रमण र बन्दाबन्दीका अवधिमा समेत कर्मचारीहरुको क्षमता विकासका लागि भर्चुल माध्यमबाट विभिन्न स्वदेशी तथा वैदेशिक तालिम, गोष्ठी र सेमिनारहरुमा ५०० भन्दा बढी कर्मचारीहरुलाई सहभागी गराईएको छ।
- मित्रराष्ट्र चीन सरकारको सहयोगमा ५, जापान सरकारको सहयोगमा २, दक्षिण कोरिया सरकारको सहयोगमा १ समेत ८ कर्मचारीहरु विदेशी विश्वविद्यालयबाट सार्वजनिक प्रशासन तथा लेखापरीक्षण विषयमा स्नाकोत्तर उपाधि हासिल गरी हाल कार्यालयमा कार्यरत रहनु भएकोछ । त्यसैगरी चीन सरकारको सहयोगमा १ कर्मचारीले लेखापरीक्षण विषयमा स्नातकोत्तर अध्ययन गरिरहनु भएको छ ।
- कार्यमुलक लेखापरीक्षणलाई सहभागितात्मक बनाउने प्रयोजनार्थ प्रदेशगत रुपमा विगतमा २६६ जनालाई नागरिक लेखापरीक्षण सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएकोमा पाँचौ वर्षमा थप ९५ जनालाई उक्त तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- नयाँ नियुक्त भएका २३ जना लेखापरीक्षण अधिक्षकहरुको लागि एक हप्ताको सेवा प्रवेश तालिम प्रदान गर्नुका अतिरिक्त नयाँ नियुक्त भएका लेखापरीक्षण अधिक्षक २३ , लेखा परिक्षण अधिकारी २५ र ३ जना कार्यरत कर्मचारीहरु समेत जम्मा ५१ जनाको लागि नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली सम्वन्धी तालिम संचालन गरिएको छ ।

१.४. कर्मचारी सुविधा र सम्बन्ध

- यस अवधिमा माननीय महालेखा परीक्षकज्यू र ६ जना कर्मचारी सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यूबाट विभूषित हुनुभएको छ । त्यसैगरी ४ जना कर्मचारीहरुलाई निजामती सेवा पुरस्कार प्राप्त भएको छ भने लेखापरीक्षण सेवाका कर्मचारीको पुरस्कार सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी उत्कृष्ट कार्य गर्ने २८ कर्मचारीहरुलाई पुरस्कृत गरिएको छ ।
- सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाको पेशागत मूल्य र मान्यताको आधारमा वस्तुनिष्ठता, विश्वसनीयता, पेशागत मर्यादा तथा व्यावसायिक कार्य संस्कृतिको विकासका लागि

लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र प्रतिवेदन प्रणालीसँग सम्बन्धित विषयमा सुधारको कार्यलाई निरन्तरता दिईएको ।

- आधिकारिक ट्रेड युनियनहरुमार्फत उठाइने कर्मचारीका हित र वृत्ति विकाससँग सम्बन्धित मागहरु उचित ढङ्गले सम्बोधन गर्दै आएको ।
- कर्मचारीहरुमा कार्यालय समयपालना, नियमितता तथा तोकिएको पोशाक र परिचयपत्र जस्ता आधारभूत विषयहरुमा नियमित रुपमा अनुगमन गरी सोको पालनालाई ध्यान दिइएको ।
- कार्यालयका कर्मचारीहरुलाई कार्यालय आवतजावतमा सहजताका लागि उपत्यकका भित्र विभिन्न ४ रुटमा ४ वटा वस भाडामा लिई सञ्चालन भईरहेको छ ।
- कर्मचारीहरुलाई स्थलगत लेखापरीक्षणको क्रममा प्रदान गरिने परिबहन सुबिधालाई समयोचित बृद्धि गरिएको छ । साथै सुचना प्रबिधिको प्रयोग गरी कार्य गर्नुपर्ने अवस्थामा ईन्टरनेट महशुल सोधभर्ना दिने व्यवस्था मिलाईएको छ ।

१.५. कार्य प्रणालीमा सुधार

- लेखापरीक्षणमा देखिएको कार्य बोझ, जोखिम, जनशक्ति, क्षमता समेतका आधारमा जोखिममा आधारित लेखापरीक्षण पद्दतिको अवलम्बन गरिएको । लेखापरीक्षणको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न अनुगमन, सुपरीवेक्षण, गुणस्तर नियन्त्रण र आश्वस्तताको कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिइएको ।
- सार्वजनिक संस्थान तथा संगठित संस्थामा खटिएका लेखापरीक्षकहरुसँग नियमित अन्तरक्रिया तथा छलफल गरी लेखापरीक्षणको गुणस्तर नियन्त्रण कार्यमा ध्यान दिईएको ।
- लेखापरीक्षण कार्य शुरु गर्नुपूर्व र लेखापरीक्षण सम्पन्न भए पश्चात् देखिएका प्रमुख विषय तथा व्यहोराहरु उपर जिम्मेवार पदाधिकारी लगायत केन्द्रीयस्तरमा सम्बन्धित लेखाउत्तरदायी अधिकृतहरुसंग छलफल तथा अन्तरक्रिया गर्ने गरिएको ।
- कार्यमूलक लेखापरीक्षणको क्षेत्र र दायरा विस्तार गर्न कार्यमूलक तथा विशेष लेखापरीक्षण महानिर्देशनालयका अलवा अन्य सम्बन्धित निर्देशनालयहरु समेतको संलग्नतामा कार्यमूलक तथा विशेष लेखापरीक्षण गर्ने नीति अवलम्वन गरिएको । **दिगो बिकास लक्ष्य**को लेखापरीक्षण समेत प्रत्येक वर्ष गरिदै आएको भने गतवर्ष देखि **कोभिड १९ ब्यवस्थापन**को बिशेष लेखापरीक्षण गरी बेग्लै प्रतिवेदन पेश गरिएको छ ।

- कार्यमूलक लेखापरीक्षणका लागि आवश्यक सूचना संकलन, लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, प्रतिवेदन तयारी र सम्प्रेषण तथा त्यसको बहस पैरवी कार्यमा नागरिक समाज तथा सरोकारवालाको सहभागितालाई प्राथमिकता दिइएको ।
- सार्वजनिक निर्माण, आर्थिक क्षेत्र तथा कार्यमूलक एंव विशेष लेखापरीक्षणमा विषयविज्ञको परामर्श सेवा लिई लेखापरीक्षणको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको ।
- लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको सम्प्रेषणलाई सहजता प्रदान गर्न मुख्य ब्यहोरा एवं सारांशलाई अंग्रेजीमा अनुवाद गर्ने गरिएको छ ।

२. लेखा, लेखापरीक्षणसम्बन्धी नीतिगत तथा कानुनी सुधार

- प्रदेश तथा स्थानीय तहका संरचनामा समेत अनुकूल हुने गरी महालेखानियन्त्रकको कार्यालयले संशोधन तथा परिमार्जन गरी अर्थ मन्त्रालय मार्फत पेस गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ र नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामानमा आधारित वित्तीय प्रतिवेदनको ढाँचा (म.ले.प.फा.नं. २१० (क) तथा म.ले.प.फा.नं. २१०(ख) महालेखापरीक्षकबाट क्रमशः मिति २०७५ भाद्र ५ र मिति २०७५ मार्ग ९ मा स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको छ।
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तह तीन वटै सरकारका विद्यमान लेखा र प्रतिवेदन ढाँचामा परिवर्तन गरी नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान अनुरुप संशोधन, परिमार्जन र थप समेत गरी महालेखानियन्त्रक कार्यालयले पेश गरेका १४१ वटा लेखा ढाँचाहरु २०७६ जेष्ठ १९ मा माननीय महालेखापरीक्षकज्यूबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको छ।
- लेखापरीक्षणलाई वस्तुपरक, विश्वसनीय र भरपर्दो बनाई लेखापरीक्षण गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न साविकमा स्वीकृत भएका सरकारी लेखापरीक्षण मानदण्ड एवं सरकारी लेखापरीक्षण नीति मानदण्ड खारेज गरी **नेपाल सरकारी लेखापरीक्षण मान (Nepal Government Auditing Standard, NGAS)** माननीय महालेखापरीक्षकज्यूबाट स्वीकृत भई २०७७/०४/०१ देखि कार्यान्वयनमा आएको छ।
- नेपालको संविधान अनुसार लेखापरीक्षण कानूनलाई समयानुकुल बनाउन लेखापरीक्षण ऐन, २०७५ सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यूबाट प्रमाणीकरण भई मिति २०७५ चैत्र १५ गते राजपत्रमा प्रकाशित उक्त ऐनमा लेखापरीक्षणका नीतिगत र सैद्धान्तिक विषयहरुमा थप कानूनी स्पष्टता तथा व्यवस्था गरिएको । उक्त ऐनमा महालेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण हुने निकाय, बित्तिय लेखापरीक्षणको अतिरिक्त छनौटको आधारमा सूचना प्रबिधि, कार्यमूलक, लैङ्गिक,

विधि विज्ञान, वातावरण जस्ता विविध विषयको लेखापरीक्षण गर्ने व्यवस्था छ । त्यस्तै, ऐनले सामयिक लेखापरीक्षण, अनुदान तथा सहायताको लेखापरीक्षणको सम्बन्धमा स्पष्ट पार्दै लेखापरीक्षण गर्ने विषयमा थप स्पष्टता गरेको छ ।

- नेपाल लेखापरीक्षण सेवा (गठन, श्रेणी विभाजन र नियुक्ती) नियमहरु, २०७७ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको । नियमावलीले सेवामा रहने पद तथा सो पदका लागि आवश्यक न्यूनतम योग्यताका बारेमा स्पष्ट गरेको छ ।
- लेखापरीक्षणसँग सम्बन्धित कानूनी तथा नीतिगत पक्षमा सुधार गर्न लेखापरीक्षण नियमावलीको मस्यौदा तयार गर्ने कार्य भईरहेको छ।
- लेखापरीक्षणको गुणस्तर सुधार, क्षमता विकास, संगठनात्मक सुधार लगायतका विषयसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरु समावेश गरी तयार गरिएको महालेखापरीक्षकको कार्ययोजना (२०७४—२०८०) कार्यान्वयनमा रहेको छ।
- स्थानीय तहको लेखापरीक्षण कार्यलाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउन स्थानीय तहको लेखापरीक्षण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७६ जारी गरिएको छ।
- साविकको बेरुजू वर्गीकरण निर्देशिकालाई परिमार्जन गरी बेरुजू वर्गीकरण निर्देशिका, २०७६ जारी गरिएको छ।
- महालेखापरीक्षकको कार्यालयको संस्थागत सुदृढीकरण आयोजना मार्फत् अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डसँग अनुकुल हुने गरी विषयगत लेखापरीक्षण मार्गदर्शन र मानदण्डहरु अद्यावधिक, परिमार्जन र तर्जुमा गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।

३. लेखापरीक्षण प्रक्रियामा सुधार

- लेखापरीक्षणका क्षेत्रमा सहयोग गर्न तथा महालेखापरीक्षकको कार्य योजना (२०७४—२०८०) कार्यान्वयनका लागि विश्व बैंकको सहयोगमा रु.४० करोड खर्चगर्ने गरी महालेखापरीक्षकको कार्यालयको संस्थागत सुदृढीकरण आयोजना मिति २०७५ आषाढ १३ देखि कार्यान्वयनमा आएको छ। शुरुमा २०७८ सम्म सञ्चालन हुनेगरी सम्झौता भएको यस आयोजनाको अवधि हाल १ वर्ष थप भएको छ । आयोजनाले लेखापरीक्षण मानदण्डमा समसामयिक सुधार, संशोधन तथा परिमार्जन गर्ने, कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, सूचना प्रविधिमा आधारित विद्युतीय लेखापरीक्षण प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याउने, लेखापरीक्षणमा नागरिक सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने जस्ता प्रमुख उद्देश्यहरु रहेका छन्।
- कार्यालयले यस वर्ष देखि NAMS सफ्टवेयर तयार गरी प्रयोगमा ल्याएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७।७८ को लेखापरीक्षणको लागि २०७८ मंसिर १८ पश्चात भएका सबै

लेखापरीक्षणमा यस सफ्टवेयरको प्रयोग गरिएको छ । यसले लेखापरीक्षण व्यवस्थापन तथा अभिलेख पद्धतिमा आमूल परिवर्तन ल्याएको छ । लेखापरीक्षण कार्यलाई डिजिटाइज्ड गर्ने हुँदा यसबाट लेखापरीक्षण कार्य पारदर्शी, पेपरलेस तथा फेसलेस भई आर्थिक अनुशासन कायम गर्न प्रभावकारी हुनेछ ।

- NAMS सफ्टवेयरले बेरुजू सम्परीक्षणलाई समेत सरलीकृत गरेको छ । कार्यालयहरुले प्रणाली मार्फत नै सम्परीक्षण अनुरोध गर्न तथा प्रमाण पेश गर्न सक्ने र सोका आधारमा कार्यालयले सम्परीक्षण गरि सोको जानकारी प्रणाली मार्फत नै पठाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही प्रावधान लेखापरीक्षण प्रारम्भिक प्रतिवेदनको प्रतिक्रियामा समेत रहेको छ । यस वर्षदेखि सम्परीक्षण तथा प्रतिक्रयाको लागि कागजात लिई महालेखापरीक्षकको कार्यालय आउनुपर्ने अवस्थाको अन्त्य भएको छ ।
- लेखापरीक्षण गर्ने निकायको जोखिम मूल्याङ्कनका आधारमा उच्च, मध्यम र न्यून जोखिममा वर्गीकरण गरी जोखिमको प्रकृति अनुसार लेखापरीक्षण विधि अवलम्वन गर्ने कार्यको शुरुवात गरिएको ।यस वर्षदेखि न्यून र मध्यम जोखिममा वर्गीकरण गरिएका कार्यालयको लेखापरीक्षण NAMS सफ्टवेयरमार्फत फेसलेस रुपमा सम्पन्न गरिएको छ ।
- विश्वका सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको संगठन (इन्टोसाई) ले स्वीकृत गरेको लेखापरीक्षण संस्थाको कार्यसम्पादन मापदण्ड (Supreme Audit Institute Performance Framework Measurement, SAI PFM) अनुसार महालेखा परीक्षकको कार्यालयले थाइल्याण्डको सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाबाट आफ्नो कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन गराई प्रतिवेदन प्राप्त भएको छ ।उक्त प्रतिवेदनबाट कार्यालयले बिभिन्न मुल्याङ्कनका आधारहरुमा बिगत २०१४ मा भन्दा सुधार भएको उल्लेख छ । उक्त प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सुधार गर्नुपर्ने विषयहरुलाई महालेखापरीक्षकको कार्यालयको रणनैतिक योजना २०२१-२०२५ मा समावेश गरिएको छ ।
- महालेखा परीक्षकको कार्यालयले **चौथो रणनैतिक योजना, २०२१-२०२५** तयार गरि कार्यान्वयन गरेको छ । योजनाले जवाफदेहिता, पारदर्शिता र निष्ठा प्रवर्द्धन गरी एक विश्वसनीय संस्था हुने दुरदृष्टि निर्धारण गरेको छ । त्यसैगरी राज्यलाई स्वतन्त्र एंव गुणस्तरीय लेखापरीक्षण सेवा उपलव्ध गराउने गन्तव्य राखेको छ । यसमा महालेखापरीक्षक कार्यालयका मूल्य मान्यतामा स्वतन्त्रता, निष्ठा, पारदर्शिता, जवाफदेहिता र व्यावसायिकता तय गरिएको छ । योजनामा ५ वटा रणनीतिक लक्ष्यहरुः लेखापरीक्षण गुणस्तरमा सुधार तथा लेखापरीक्षण प्रभाव अभिवृद्धि गर्ने, कार्यालयको आन्तरिक शासन सुदृढीकरण तथा थप स्वतन्त्रता प्राप्त गर्ने, संस्थागत तथा व्यावसायिक सक्षमता सुदृढ गर्ने,

वित्तीय अनुशासन र जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्ने, र सरोकारवालासँगको सम्बन्धमा बढोत्तरी गर्ने रहेका छन् । उक्त लक्ष्य हासिल गर्न १९ वटा उद्देश्यहरु र सो अन्तर्गत विभिन्न क्रियाकलाप तथा कार्यक्रमहरु निर्धारण गरिएको छ ।

- नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान अनुसार तयार गरी पेश भएका वित्तीय विवरण प्रमाणित गरी सो उपर राय सहितको प्रतिवेदन जारी गरिएको छ ।त्यसैगरी दाताको सहयोगमा सञ्चालित आयोजना तथा कार्यक्रमहरुकोको आयोजना हिसाव प्रमाणित गरि राय सहितको प्रतिवेदन तथा व्यवस्थापन पत्र समेत जारी गरिएको छ ।

४. लेखापरीक्षणको प्रभावकारिता र गुणस्तर सुधार

- वित्तीय, नियमितता र कार्यमूलक लेखापरीक्षणको अवधारणा अनुसार लेखापरीक्षण विधि अवलम्वन गरी लेखापरीक्षण गर्ने प्रक्रियाको शुरुवात गरिएको छ । कार्यमूलक लेखापरीक्षणलाई सहभागितात्मक बनाउने प्रयोजनार्थ प्रदेशगत रुपमा ३६१ जना व्यक्तिलाई नागरिक लेखापरीक्षण सम्बन्धी तालिम प्रदान गरी कार्यमूलक लेखापरीक्षणमा संलग्न गराईएको छ ।
- विषय छनौट गर्दा ज्वलन्त, मिडियामा उठान भएका, नागरिक समाजमा अनुरोध भएका विषयहरुलाई प्राथमिकता दिइएको छ ।
- लेखापरीक्षणमा नागरिकको सहभागिता अभिबृद्धि गर्ने जुनसूकै एवं नागरिकबाट समेत लेखापरीक्षणसंग सम्बन्धित प्रमाण एवं सुचना संकलन गर्न नागरिक लेखापरीक्षण मोबाईल एप्लिकेशन तयार गरिएको छ ।
- कोभिड १९ को प्रभाव अध्ययन गरी मध्यम र न्यून जोखिमका कार्यालयको दुर लेखापरीक्षण प्रणाली (Remote auditing system) अनुसार लेखापरीक्षण गर्ने कार्यको शुरुवात भएको छ।
- वार्षिक लेखापरीक्षण योजना अनुसार मन्त्रालयगत लेखापरीक्षण योजना र सो अनुसार कार्यालयगत लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी लेखापरीक्षण गर्ने पद्धतिको शुरुवात भएको छ ।
- लेखापरीक्षण योजनामा उल्लिखित उद्देश्य र कार्यक्रममा आधारित रही लेखापरीक्षण गर्ने, प्रमाण सङ्कलन गर्ने, विश्लेषण गर्ने र लेखापरीक्षण निष्कर्ष निकाल्ने पद्धतिको विकास गरिएको छ।

- लेखापरीक्षणमा प्रक्रियागत पक्षको अलावा नतिजामूलक एव समस्या केन्द्रित लेखापरीक्षणमा जोड दिइएको । त्यसैगरी भौतिक निर्माण तथा कार्यक्रम सञ्चालनको कागजात परीक्षणको अलावा स्थलगत निरीक्षण तथा अवलोकन गर्ने विधिमा जोड दिइएको छ।

बार्षिक प्रतिवेदन	लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेको कार्यालय संख्या	लेखापरीक्षण अंक (रु. करोडमा)
पचपन्नौ	६६०७	४६८६९१
छपन्नौ	६६४४	५१६०९२
सन्ताउन्नौ	५६१९	५१७१६४
अन्ठाउन्नौ	५४६२	५३२७९१
	जम्मा	२०३४७३८

५. वित्तीय अनुशासन तथा जवाफदेहिता

- लेखापरीक्षणको मुख्य उद्देश्य वित्तीय अनुशासन र जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्ने हो । उक्त उद्देश्य पुरा गर्न प्रत्येक वर्ष करिव ६ हजार कार्यालयको लेखापरीक्षण गरी सुझाव सहितको प्रतिवेदन सम्बन्धित कार्यालयमा प्रेषित गरिएको छ।

- सरकारी कार्यालयको लेखापरीक्षणबाट मुख्यतः नियम कानुन पुरा नगरेको अनियमित, बढी भुक्तानी दिएको वा घटी रकम असुल गरेकोमा असुल गर्नुपर्ने र फस्यौंट गर्न बाँकी रहेको बेरुजु औल्याई वित्तीय जवाफदेहिता पालना गर्न प्रेरित गर्ने गरेको छ ।

- महालेखापरीक्षकको पचपन्नौ देखि अन्ठाउन्नौ प्रतिवेदन सम्मको अवधिमा नेपाल सरकारको अधिकांश स्वामित्व भएका संगठित संस्थाको लेखापरीक्षणका लागि परामर्श दिईएको छ भने सोही अवधीमा सरकारी कार्यालयहरुको लेखापरीक्षणबाट घटी राजस्व असुल गरेको, कोषमा मौज्दात निष्क्रिय राखेको, बढी भुक्तानी गरेको र प्रचलित कानुनको पालना नगरी खर्च गरेको रु.३७ अर्व ४२ करोड असुली भई सञ्चित कोषमा दाखिला भएको छ । उक्त अवधिको लेखापरीक्षण गरिएको निकायको संख्या र लेखापरीक्षण अंक निम्न वमोजिम रहेको छ :-

- निकायगत रुपमा जिम्मेवार लेखाउत्तरदायी अधिकृत र सार्वजनिक संस्थानका प्रमुखलाई जवाफदेही बनाउन निजको नाम र कार्य अवधि सहितको विवरण वार्षिक प्रतिवेदन मार्फत सार्वजनिक गर्न थालिएको ।

- विगत वर्षदेखि लेखापरीक्षण वक्यौता रहेका सार्वजनिक संस्था, कार्यालय र निकायको लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्यलाई प्राथमिकतामा राखिएको ।लेखापरीक्षणका माध्यमबाट वित्तीय जवाफदेहिता पालना गर्न सबै निकायलाई अभिप्रेरित गरिएको ।

६. संस्थागत सम्बन्ध र सञ्चार

६.१. संवैधानिक तथा संसदीय सम्बन्ध

- सम्माननीय राष्ट्रपति श्रीमती विद्यादेवी भण्डारीज्यूको समुपस्थितिमा महालेखापरीक्षकको कार्यालयको ५९ औं र ६० औं वार्षिकोत्सव कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको । तत्कालीन सम्माननीय सभामुख श्री कृष्णबहादूर महराज्यूको समुपस्थितिमा महालेखापरीक्षकको कार्यालयको ६१ औं वार्षिकोत्सव कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको । तत्पश्चातका ६२औं र ६३ औं वार्षिकोत्सवहरु कोभिड महामारीका कारण भर्चुअल माध्यमबाट मनाइयो ।
- सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू, सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू, सम्माननीय प्रधानन्यायाधीशज्यू, संघीय संसद प्रतिनिधि सभाका सम्माननीय सभामुखज्यू, राष्ट्रिय सभाका सम्माननीय अध्यक्षज्यू लगायतका पदाधिकारीहरुसँग लेखापरीक्षणका विविध पक्षहरु बारे छलफल गरी प्राप्त सुझाव समेतका आधारमा लेखापरीक्षणको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिएको ।
- सात वटै प्रदेशका माननीय प्रदेश प्रमुखज्यूहरु, माननीय मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीज्यूहरु, प्रदेशसभाका माननीय सभामुख र उपसभामुखज्यूहरु तथा प्रदेश सभाका माननीय सदस्यज्यूहरु लगायत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका लेखाउत्तरदायी अधिकृत, कार्यालय प्रमुख तथा लेखा प्रमुख, सार्वजनिक संस्थानका पदाधिकारीहरुसँगको अन्तरक्रिया तथा छलफल कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईएको । पाँचौ वर्ष मधेश प्रदेश, बागमती प्रदेश, गण्डकी प्रदेश, कर्णाली प्रदेश र सुदुरपश्चिम प्रदेशमा माननीय प्रदेश प्रमुखज्यूहरु, माननीय मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीज्यूहरु, प्रदेशसभाका माननीय सभामुख र उपसभामुखज्यूहरु तथा प्रदेश सभाका माननीय सदस्यज्यूहरुसँग छलफल सम्पन्न भएको छ ।
- संघीय संसदको संसदको सार्वजनिक लेखा समिति तथा प्रदेश सभाको सार्वजनिक लेखा समितिसँग निकट समन्वय र सम्पर्कमा रही लेखापरीक्षणका विविध विषय तथा वार्षिक प्रतिवेदन माथी हुने छलफललाई प्रभावकारी र नतिजामूखी बनाउने प्रयत्न गरिएको छ।
- संवैधानिक निकाय, लेखापरीक्षण सल्लाहकार समिति, नागरिक समाज तथा यस क्षेत्रमा क्रियाशील संस्थाहरुसँग सहकार्य गर्ने नीति अनुसार कार्य सम्पादन हुँदै आएको छ।
- यस अवधिमा नेपालको संविधानको धारा २९४ बमोजिम सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यूसमक्ष महालेखापरीक्षकको ५५ औं (२०७३/७४), ५६ औं (२०७४/७५), ५७ औं (२०७५/७६) र ५८ औं (२०७६/७७) वार्षिक प्रतिवेदन पेश गरिएको छ ।५६ औं वार्षिक प्रतिवेदनबाट तीनै तह (संघ, प्रदेश र स्थानीय) को सरकारको एकीकृत रुपको प्रतिवेदन तयार गरि पेश गरिएको छ ।

- प्रदेश सरकार तथा मातहतका निकायबाट आर्थिक वर्ष २०७४/७५, २०७५/७६,२०७६/७६ मा सम्पादित कार्य तथा तथा आर्थिक कारोबारका सम्बन्धमा लेखापरीक्षण गरी प्रदेशगत रुपमा तयार पारिएका वार्षिक प्रतिवेदनहरु सम्बन्धित प्रदेश प्रमुखज्यूहरु समक्ष पेश गरिएको छ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४, २०७४/७५, २०७५/७६ र २०७६/७७ मा स्थानीय तहहरुबाट सम्पादित कार्य तथा आर्थिक कारोबार सम्बन्धमा क्रमशः ७३८, ७४७, ७४३ र ६९४ स्थानीय तहको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी छुट्टाछुटै लेखापरीक्षण प्रतिवेदनहरु जारी गरिएको छ।
- कार्यमूलक तथा विशेष लेखापरीक्षणलाई प्राथमिकता दिने नीति अनुरुप ५५ औं, ५६ औं, ५७ औं र ५८ औं वार्षिक प्रतिवेदनमा क्रमशः ९, २८, १७ र १५ विषयमा कार्यमूलक तथा विशेष लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी प्रतिवेदन गरिएको ।
- सार्वजनिक निकायबाट सम्पादित कार्यको स्वतन्त्र र निष्पक्ष मूल्यांकन गरी सरोकारवालालाई सुसूचित गराउने उद्देश्यले वार्षिक प्रतिवेदनका सारभूत विषयहरु समावेश गरी वार्षिक प्रतिवेदनको सारांश समेत तयार पार्ने पारिएको ।
- आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को लेखापरीक्षण कार्य अन्तिम चरणमा पुगी ५९ औं वार्षिक प्रतिवेदन तयारीको कार्य प्रारम्भ भएको छ । विश्वव्यापी रुपमा देखा परेको कोरोना भाइरस संक्रमणका कारणले वार्षिक प्रतिवेदन तयारी कार्य गत वर्ष जस्तै केही समय प्रभावित हुन पुगेको छ।

६.२. बाह्य सम्पर्क र सञ्चार

- भियतनामको राजधानी हनोईमा भएको एसियाली सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्था (एसोसाई) को १४ औं साधारण सभाबाट नेपाल सन् २०१८ देखि ३ वर्षका लागि गभर्निङ्ग बोर्डको सदस्यमा पुनः निर्वाचित भएको । सन् २०२० जुलाई २७ (२०७७ श्रावण १२) मा भएको गर्भनिङ बोर्डको ५५औं भर्चअल बैठकमा माननीय महालेखापरीक्षक श्री टंकमणि शर्मा, दंगालज्यू लगायत उप-महालेखापरीक्षक श्री रामु प्रसाद डोटेल, नायब महालेखापरीक्षकद्धय श्री घनश्याम पराजुली र श्री चन्द्रकान्त भण्डारी तथा निर्देशक श्री सत्यनारायण थापाको सहभागिता रहेको ।

- दिगो विकास लक्ष्य सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघ मुख्यालय न्यूयोर्कमा आयोजित कार्यक्रममा महालेखापरीक्षक सहितको प्रतिनिधी मण्डलले विगत तीन वर्षदेखि नियमित भाग लिएको ।
- रसियाको राजधानी मस्कोमा आयोजित सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको अन्तराष्ट्रिय संगठनको २३ औं महासभामा नेपालका माननीय महालेखापरीक्षक सहितको प्रतिनिधी मण्डलले भाग लिएको ।
- ईजरायलको जेरुसेलममा आयोजित एसियाली मुलुकका सर्बोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको सम्मेलन तथा सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन तथा एशियाली सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको संगठनका विविध कार्यक्रमहरु तथा संयुक्त राष्ट्र संघ मुख्यालय न्यूयोर्कमा आयोजित दिगो विकास लक्ष्य सम्बन्धी कार्यक्रममा नेपालको तर्फबाट माननीय महालेखापरीक्षक एंव कार्यालयका पदाधिकारीहरुले सहभागिता जनाएको ।
- लेखापरीक्षणका असल अभ्यासहरुको आदान–प्रदान तथा आपसी हितका लागि माननीय महालेखापरीक्षक श्री टंकमणि शर्मा, दंगाल र पाकिस्तानको तर्फबाट मित्रराष्ट्र पाकिस्तानका महालेखापरीक्षक श्री जाभेद जेहान्गिरबीच एक समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरिएको ।
- भुटानका महालेखापरीक्षक श्री दासो छिरिङ्ग केजाङ, थाईल्याण्डका State Audit Commissioner, Mr. Sansern Poljieak सहितको टोलीले नेपालको भ्रमण गरेको, सो अवसरमा द्विपक्षीय सहयोगका बारेमा छलफल गरी समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएको । त्यस्तै पाकिस्तानका महालेखापरीक्षक श्री जाभेद जेहान्गिर माननीय महालेखापरीक्षक श्री टंकमणि शर्मा, दंगालबीच द्विपक्षीय सहयोगका लागि एक समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरिएको ।
- विश्व बैंक समूहका Vice-President and Auditor General Ms. Anke D'Angelo को नेपालको भ्रमणको अवसरमा सार्वजनिक वित्तीय प्रशासन र आर्थिक अनुशासन, जिम्मेवारी र जवाफदेहिताको विषयमा महालेखापरीक्षकको कार्यालयमा एक अन्तरक्रिया सम्पन्न भएको ।
- महालेखापरीक्षकको कार्यालय र सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको अन्तराष्ट्रिय संगठन (इन्टोसाई) अन्तर्गतको इन्टोसाई डेभलप्मेन्ट इनिसियटिभ (IDI) को संयुक्त आयोजनामा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको SAI Fighting Against Corruption र एशियाली सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको संगठनको संयुक्त आयोजनामा गुणस्तर नियन्त्रण तथा आश्वस्तता सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको कार्यशाला आयोजना गरिएको ।

- अन्तरराष्ट्रिय बजेट पार्टनरसिप र महालेखापरीक्षकको कार्यालयको सयुंक्त आयोजनामा Audit Accountability सम्बन्धि अन्तरराष्ट्रिय Workshop नेपालमा आयोजना गरिएको थियो ।
- सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन तथा एशियाली सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको संगठनका अन्य विविध कार्यक्रमहरुमा नेपालको तर्फबाट महालखोपरीक्षकको कार्यालयका विभिन्न पदाधिकारीहरुले सहभागिता जनाएको ।
- विभिन्न देशका सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरु, विश्व बैंक समूह, एशियाली विकास बैंक, संयुक्त राष्ट्र संघ अन्तर्गतका निकायहरु लगायत यस क्षेत्रमा क्रियाशिल अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरुसँग द्विपक्षीय सम्बन्ध कायम गरी आपसी हित र क्षमता विकासका कार्यलाई प्राथमिकता दिइएको ।
- महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन सम्माननीय राष्ट्रपतिसमक्ष पेश भए पश्चात् पत्रकार सम्मेलन मार्फत् विभिन्न माध्यमहरुबाट प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने गरिएको ।
- लेखापरीक्षण र वित्तीय जवाफदेहिता सम्बन्धी गतिविधिहरुका सम्बन्धमा नियमित रुपमा लेखापरीक्षण बुलेटिन, लेखापरीक्षण पत्रिका, वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन, सूचनामूलक ब्रोसर, प्रेस विज्ञप्ति आदीको प्रकाशन, प्रशारण र वितरणको व्यवस्था मिलाईएको ।

(नेत्रप्रसाद पौडेल)
सहायक प्रवक्ता/निर्देशक